

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут _____ геолого-географічний

Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

_____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Основи шкільної географічної освіти

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)

Спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (тей))

2020 р.

Розробник: **Куделіна Світлана Борисівна** - старший викладач кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру.

Протокол № 1 від. "31" серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Буяновський А.О.)

(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від. "23" 09 2020 р.

Голова НМК

(підпис)

(Сич В.А.)

(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «Основи шкільної географічної освіти» складена відповідно до освітньо-професійної/освітньо-наукової програми підготовки бакалаврів спеціальності 014.07 Середня освіта (географія)

Предметом навчальної дисципліни є системно-аналізуюче вивчення основ шкільної географії.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Вивчення дисципліни «Основи шкільної географічної освіти» базується на знаннях дисциплін природничого циклу і «Педагогіки» та будуть використанні при вивченні наступних дисциплін «Географія в ЗОНЗ та методика її викладання», «Зміст і методика навчання природознавства», «Географія України та методика її викладання».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні засади шкільної географічної освіти
2. Форми, засоби і методи викладання географії
3. Методичні особливості організації позакласної роботи з географії

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є розкриття теоретичних основ шкільної географії й особливості процесу навчання географії у школі та інших закладах середньої освіти, озброєння студентів знаннями і вміннями, необхідними для професійного становлення вчителя географії та подальшого зростання його методичної майстерності.

Основні завдання курсу полягають у ознайомити студентів з теоретичними питаннями шкільної географічної освіти готуватися, виробити основні компетентності, знання, уміння, навички, що необхідні майбутньому вчителю географії.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Знати й розуміти предметну область та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК5 - Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності

ФК6 - Здатність здійснювати професійну діяльність вчителя географії, класного керівника, педагога-організатора позакласної та позашкільної виховної роботи на основі аналізу та осмислення педагогічної діяльності, застосування творчого підходу, інноваційних методів та освітніх технологій для відповідного забезпечення належної якості навчально-виховного процесу в закладах освіти

ФК8 - Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії

Програмні результати навчання

ПРН3 - усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності

ПРН5 - Знає психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів: вікові та індивідуальні психологічні особливості особистості учня, основні психічні процеси, зміст педагогічних теорій, основні категорії педагогіки, методи педагогічних досліджень,

закономірності, принципи та методи навчання та виховання, особливості фізичного розвитку учня, функціональні обов'язки вчителя та класного керівника тощо

ПРН12 - застосовує набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, сучасні методики і освітні технології, в тому числі і інформаційні, для забезпечення для формування в учнів загальних і предметних компетентностей, здійснення міжпредметних зв'язків та формування основ цілісної природничо-наукової картини світу відповідно до вимог державного стандарту

ПРН13 - Виконує функціональні обов'язки вчителя географії та класного керівника, педагогічно мислить, застосовує творчий підхід до педагогічної діяльності, моделює та розв'язує педагогічні ситуації, планує навчально-виховну роботу з дітьми, педагогами та батьками, застосовує індивідуальний підхід

ПРН18 - Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій

ПРН19 - Вміє використовувати ГІС-технології для вирішення задач, пов'язаних з просторово-розподіленою інформацією та створенням тематичних карт використовує програмні засоби в комп'ютерних мережах, створює бази даних і використовує інтернет-ресурси;

Очікувані результати. *У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен*

Знати:

- особливості побудови шкільної географії, її дидактичне й виховне значення;
- класифікації засобів, методів, технологій навчання географії, їх переваги й недоліки;
- основні форми організації навчальної роботи з географії, інноваційні педагогічні технології;
- вимоги до навчальних досягнень учнів з географії у сучасній школі.

Вміти:

- складати програму педагогічних спостережень на уроці географії у школі;
- організувати і проводити педагогічний експеримент, обробляти матеріали й аналізувати результати власних педагогічних досліджень;
- проводити самоаналіз уроку географії з метою подальшого вдосконалення своєї педагогічної діяльності

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 год., що становить 4,0 кредити ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади шкільної географічної освіти.

Тема 1. Загальні питання шкільної географічної освіти

Предмет, завдання і значення географії в школі. Об'єкт методики викладання географії. Цілі навчання географії. Зв'язок методики навчання географії в школі з іншими науками.

Тема 2. Історія розвитку шкільної географії та методики її викладання

Шкільна географія у XVII-XIX ст. Демократичні методи навчання у роботах Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, К.Д. Ушинського, М.В. Гоголя. Зміст шкільних підручників географії.

Шкільна географія у XX ст. Внесок професора Харківського університету О.А. Івановського у розвиток методики викладання шкільної географії. Краєзнавчі програми в Україні 1920-х рр. та їх значення. Радянський період у розвитку шкільної географії та методики її викладання. Внесок М.М. Баранського у розвиток шкільної економічної географії та картографії. Догматизм системи освіти в СРСР, кризові явища в шкільній географії наприкінці 1980-х рр. Спроби реформування системи радянської освіти. Створення альтернативних програм і підручників географії. Інноваційні методи навчання географії в школах України та за її межами. Історія розвитку шкільної географії та методики її викладання; становлення національної системи освіти. Шкільна географія та методика її викладання в Україні. Нове покоління вітчизняних програм, підручників, атласів, стінних карт з географії. Основні

тенденції розвитку сучасної методики викладання географії. Географія у системі безперервної освіти.

Тема 3. Мета навчання, зміст та освітньо-виховне значення курсу шкільної географії

Географія як найважливіший елемент сучасної культури, її місце в системі шкільних дисциплін. Мета навчання, її роль у визначенні змісту і побудови курсу шкільної географії. Освітні, виховні і розвиваючі цілі навчання шкільної географії. Внутрішньо предметні і міжпредметні зв'язки курсів шкільної географії, їх види і класифікація. Шляхи реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Тема 4 .Новітні наукові концепції шкільної географії.

Реалізація гуманістичного, краєзнавчого, екологічного та економічного принципів навчання географії у сучасних програмах і підручниках. Навчальний план, лінійно-ступінчаста побудова програми та її переваги над концентричними програмами з географії. Варіативні програми і підручники. Роль географії у формуванні світогляду учнів, у вихованні громадянина і господаря своєї країни.

Змістовий модуль 2. Форми, засоби і методи викладання географії

Тема 5. Процес навчання, засоби і прийоми навчання географії

Співвідношення між процесом навчання і процесом пізнання. Специфіка процесу навчання географії. Склад і структура системи географічних знань : уявлення, судження, поняття, уміння, навички. Класифікація системи понять курсу шкільної географії та шляхи їх формування. Особливості формування провідних географічних умінь і навичок. Проблемний підхід, програмування та алгоритмізація, їх роль у навчальному процесі з географії. Краєзнавчий принцип організації навчання географії у школі.

Засоби навчання географії та їх класифікація. Технічні засоби навчання географії та шляхи їх використання у навчальному процесі. Карта як сучасний засіб навчання географії.

Методи навчання та їх місце в структурі навчального процесу з географії. Класифікація методів навчання географії. Система методів навчання за джерелами інформації: словесні, наочні, практичні. Порівняльно-географічний метод, пояснення, бесіда, робота з картою як методи формування географічних знань, умінь та навичок.

Навчання географії як співробітництво вчителя і школярів. Педагогічні ідеї В.Ф. Шаталова, В.О. Сухомлинського та інших учителів-новаторів у навчальному процесі з географії.

Тема 6. Повторення, перевірка й оцінювання знань і вмінь з географії

Повторення, перевірка і оцінювання знань-умінь як важливий елемент процесу навчання географії. Повторення та його види: поточне, узагальнююче, підсумкове. Дидактичні вимоги до відбору навчального матеріалу для повторення. Форми, методи і прийоми організації повторення.

Тема 7. Структура і зміст сучасного курсу географії.

Компоненти змісту шкільної географії. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній географії. Склад навчально-методичного комплексу з географії.

Тема 8. Методи роботи з географічною картою.

Види навчальних карт. Вимоги до учнів в знанні карти і умінні її читати. Підведення учнів до розуміння географічної карти. Навчання читанню географічної карти і прийоми роботи з нею. Робота із спеціальними картами підручника і атласу. Зіставлення географічних карт. Вивчення по карті географічної номенклатури. Викреслювання картосхем на класній дошці. Робота з контурними картами. Глобуси, їх значення і використання у викладанні географії. Використання електронних атласів.

Тема 9. Використання графічно-знакових географічних навчальних моделей.

Робота зі статистичними показниками. Методичні особливості роботи з цифровим матеріалом. Робота з типовими планами.

Тема 10. Географічні картини і методи роботи з ними.

Навчальні кінофільми і методи роботи з ними. Демонстрація колекцій і моделей. Досліди в навчанні географії. Географічне спостереження.

Тема 11. Застосування комп'ютеризованого навчання географії.

Використання комп'ютерних технологій і мультимедіа на уроках географії. Дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій. Структура комп'ютерного уроку з курсу географії. Можливості використання інтерактивної дошки на уроках географії.

Змістовий модуль 3. Методичні особливості організації позакласної роботи з географії

Тема 12. Позакласна робота з географії.

Форми позакласної роботи. Методи позакласної роботи. Основні форми позакласної роботи з географії. Методика організації і проведення географічного гуртку в школі. Факультативи. Наукові товариства. Географічні клуби. Географічне товариство. Шкільні музеї. Навчальні екскурсії з географії. Організація фенологічних спостережень.

Тема 13. Географічне краєзнавство в школі.

Освітньо-виховне значення географічного краєзнавства в школі. Система географічного краєзнавства в школі. Зміст і обсяг краєзнавчих даних в шкільних курсах географії. Значення краєзнавчого принципу у викладанні географії.

3. Рекомендована література**Основна:**

1. Бенедюк В. В. Основи викладання географії: Методичні розробки практичних робіт. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2010. 59 с.
2. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
3. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. К.: Стафед – 2, 2000. 320 с.
4. Комплект шкільних підручників, атласів, робочих зошитів, контурних карт, атласів і методичних посібників на CD-R з географії 6-10 класів.
5. Корнеєв В.П. Технологія у навчанні географії. Харків: Основа, 2004. 112 с.
6. Криловець М. Г. Фахова та методична підготовка майбутніх учителів географії: теорія і практика [монографія]. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 301 с.
7. Методика викладання географії в школі: Навч. посібник / За ред. С.Г.Коберніка. – К.: Стафед–2, 2000. – 320 с.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 5-11 класи. – К.: Освіта, 2009. – 60 с.
9. Топузов О.М. Загальна методика навчання географії: Підруч. для вузів / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. - 511 с.

Допоміжна література

1. Винокур М.С. Листы опорных сигналов и структурно-логические схемы на уроках географии / М.С. Винокур, О.Я. Скуратович. – К: Рад. школа, 1990. – 47 с.
2. Душина И.В. Методика преподавания географии: Пособ. для учит. и студ. / И.В. Душина, Г.А. Понурова. – М.: Московский лицей, 1996. - 191 с.
3. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д Заставний. – Львів: Світ, 1994. – 470 с.
4. Картель М.Н. Використання малюнка в навчанні географії / М.Н. Картель. – К.: Рад. шк., 1990. – 96 с.
5. Масляк П.О. Хрестоматія з географії України / П.О. Масляк, П.Г. Шищенко. – К.: Генеза, 1994. – 446 с.
6. Пестушко В.Ю. Географія материків та океанів: Метод. посіб. для вчит. / В.Ю. Пестушко, В.О. Сасихов, Г.Є. Уварова. – К.: Вирій, 2000. – 272 с.
7. Пирогов І. А. Використання інформаційних технологій на уроках географії // Географія. 2007. № 6.
8. Статті в методичних журналах “Географія і основи економіки в школі”, “Рідна школа”, “Географія в школі”.

9. Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Створення та застосування тестів у навчанні географії // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. Випуск 32. Кривий Ріг. 2011. С. 15–29.

10. Топузов О. М. Педагогічні технології як основа творчої діяльності вчителя географії / О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: РПО, 2011. Випуск 10. С. 52–57. 5.

11. Фідря Н. М. Методика формування картографічних компетенцій учнів / Н. М. Фідря // Географія: науково-методичний журнал. 2005. №23. С. 9–15.

12. Филатова Н. Б. Компьютер на уроке географии // География в школе. 2001. №2. С. 51.

Інформаційні ресурси:

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // www.mon.gov.ua
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (закон);
4. <http://mgov.ua/activity/education/reforma-osviti/klyuchovi-noveli-zakonu-ukrayini-pro-osvitu.html>
(презентація)
5. Концепція нової української школи. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Іспит.

5. Методи діагностики успішності навчання:

Поточне тестування, оцінка виконання практичних та самостійних завдань, підсумкове контрольне опитування, іспит.